

DE RE MILITARI CII

Брой 102

DE RE MILITARI

Журнал за конфликтите в Леванта и Магреб

Автори: Руслан Трад, Александър Стоянов, Венцислав Божев

Място на издаване: София, България

Дата на издаване: 21.9.2018

Сайт на авторите:

www.ruslantrad.com, www.historyofwars.net

Сайт на журнала:

www.remilitari.wordpress.com

Facebook страници:

<https://www.facebook.com/hystoryofwars>

<https://www.facebook.com/intidar.blog.and.news>

<https://www.facebook.com/deremilitari>

Контакти:

ruslantrad@gmail.com

klubvoennaistoria@gmail.com

v.bozhev90@gmail.com

За заявки за изготвяне на детайлни карти: klubvoennaistoria@gmail.com

ISSN 2367-9476

АВТОРИТЕ

РУСЛАН ТРАД

Журналист на свободна практика с фокус върху Близък изток и Северна Африка. Създател на първия български блог за Близък изток, Intidar, както и на организацията Форум за арабска култура. Водил е лекции за политически движения и процеси в Близкия изток в аудитории на Софийски университет, Нов български университет, Червената къща и Дипломатически институт към МВнР. Пътува често в Близкия изток, като публикува репортажи от Ливан, Югоизточна Турция, Тунис, Ирак и Сирия, а през 2014 заснема филм в Иракски Кюрдистан на фронтовите линии с „Ислямска държава“.

АЛЕКСАНДЪР СТОЯНОВ

Историк и журналист, доктор, а преди това и *magister cum laude* от Лайденския университет в Нидерландия. Отговорен редактор и създател на списание “Военна История” и съосновател на “Клуб Военна История”. Автор на множество публикации, посветени на различни проблеми от военната и политическата история на Европа и Близкия Изток. Автор на единствените подробни карти на български език, проследяващи конфликтите в Сирия, Ирак, Либия, Йемен, Нигерия, Афганистан и Сомалия.

ВЕНЦИСЛАВ БОЖЕВ

Политолог и експерт в областта на международните отношения с богат опит в анализа на европейските политически процеси, както и на динамиката на отношенията в Близкия изток и постсъветското пространство. Автор на множество материали и академични текстове по въпросната тематика. Участник в международни изследователски проекти и теренни проучвания в Близкия изток.

ПЪЛЕН ТЕКСТ НА СПОРАЗУМЕНИЕТО МЕЖДУ РУСИЯ И ТУРЦИЯ ЗА ИДЛИБ

Превод на споразумението, постигнато между Руската федерация и Република Турция за Идлиб и установяването на съвместни действия в зоната за деескалация. Преводът на български език е извършен от екипа на журнала за военни конфликти De Re Militari, на 19 септември 2018, със специалното позволение на базираното в Обединените арабски емирства издание The National, което има ексклузивен достъп до оригиналния документ, написан на руски и английски език. Документът е подписан от представители на руската и турската страна на 17 септември и препратен на 18 септември до представителите на САЩ в ООН и до генералния секретар на ООН под номер S/2018/852.* Всяко използване на превода трябва да включва споменаване на De Re Militari и The National.

Меморандум за стабилизация на ситуацията в зоната за деескалация в Идлиб

Република Турция и Руската федерация, като гаранتي за съблюдаване на спирането на огъня в Сирийската арабска република, водени от меморандума за създаване на деескалационни зони в Сирийската арабска република от 4 май 2017 и споразуменията, постигнати от процеса в Астана за стабилизация на ситуацията в зоната за деескалация в Идлиб, възможно най-скоро, се договориха както следва:

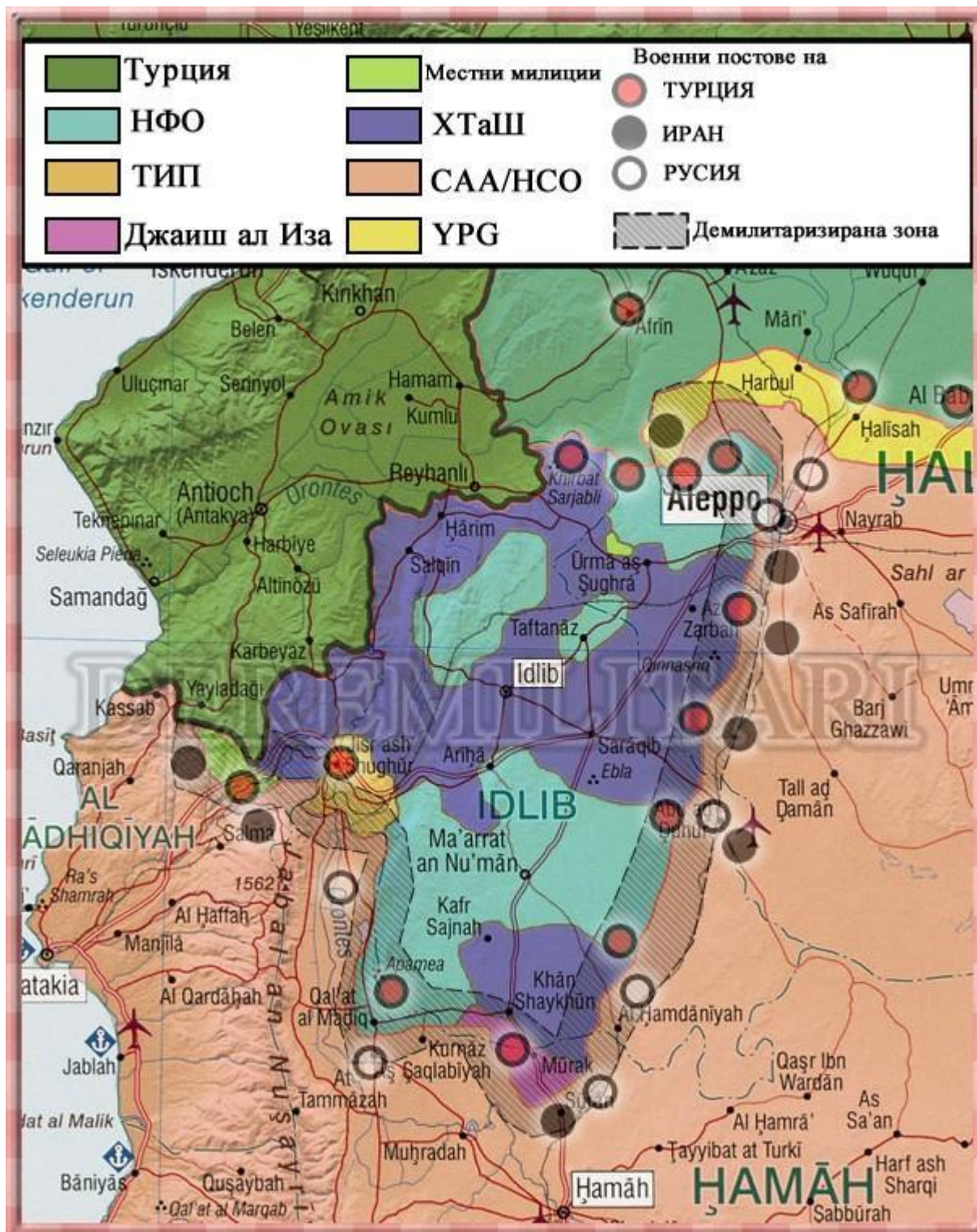
1. Зоната за деескалация в Идлиб ще бъде запазена и турските наблюдателни постове ще бъдат подсилени и ще продължат да функционират.
2. Руската федерация ще вземе всички необходими мерки за спиране на военните операции, а атаките в Идлиб ще бъдат избягвани, като текущото статукво ще бъде запазено.

3. Ще бъде установена демилитаризирана зона от 15-20 км. в зоната за деескалация.
4. Конкретните граници, определящи демилитаризираната зона ще бъдат съгласувани в хода на бъдещи консултации.
5. Всички радикални терористични групи ще бъдат премахнати от демилитаризираната зона до 15 октомври.
6. Всички танкове, ракетни установки, артилерия и миномети, принадлежащи на враждуващите страни, ще бъдат изтеглени от демилитаризираната зона до 10 октомври 2018.
7. Турските въоръжени сили и военната полиция към въоръжените сили на Руската федерация ще провеждат координирани патрули и наблюдение с безпилотни летателни апарати по границите на демилитаризираната зона.
8. С цел да се подsigури свободното движение на местни жители и товари, а също и за възстановяване на търговията и икономиката, движението по маршрута на М4 (Алепо-Латакия) и М5 (Алепо-Хама), ще бъде възстановено до края на 2018 година.
9. Ще бъдат взети допълнителни мерки, за да се подsigури устойчиво спиране на огъня в границите на зоната за деескалация в Идлиб. За тази цел, функциите на съвместния ирано-руски-турски координационен център ще бъдат разширени.
10. Двете страни потвърждават своята решимост за борба с тероризма в Сирия, във всяка една негова форма и проявление.

Договорено в Сочи на 17 септември 2018 в две копия, на английски и руски с еднаква по сила правна сила.

*Можете да разгледате оригиналния документ тук: <https://multimedia.thenational.ae/assets/imi/Russia-and-Turkey-letter-of-18-September.pdf>

ГОРДИЕВИЯТ ВЪЗЕЛ В ИДЛИБ

В началото на тази седмица президентите Владимир Путин и Реджеп Ердоган се срещнаха в Сочи, за да обсъдят ситуацията в провинция Идлиб и да намерят решение за деескалация на напрежението, което се натрупа в района през последните месеци.

Североизточната провинция, заедно с части от провинциите Латакия, Алепо и Хама, се явява практически последният бунтовнически бастион и една от малкото територии в Сирия, които все още остават под контрола на различни бунтовнически формации. В рамките на последните седмици правителствените сили заеха позиции в подстъпите към тази зона, а заедно с техните съюзници започнаха и кампания за масирано бомбардиране в подготовка за предстоящата офанзива.

Именно в този контекст и под заплахата от хуманитарна и бежанска криза, бяха впрегнати не малко дипломатически усилия за намиране на мирен изход. Няколко срещи и разговори между президентите Путин и Ердоган, включително и тази в Техеран, която въпреки опитите за намиране на общи позиции, по-скоро изтъкна на преден план различията между партньорите във формата „Астана“ (Русия, Турция, Иран). Не малко срещи бяха проведени и на по-ниско равнище между дипломати и военни, както и консултации с представители на Франция и Германия.

СПОРАЗУМЕНИЕТО

В крайна сметка, едва след третата среща между Путин и Ердоган бе постигнато окончателно - поне за момента – споразумение (целият текст можете да прочетете в началото на броя). Макар и да предстои уточняване на множество детайли до 15 октомври, когато трябва да влезе в сила, то изглежда по следния начин: изграждане на 15-20 – километрова буферна демилитаризирана зона по цялото протежение на границата между бунтовниците и правителствените сили. От нея ще бъде изтеглено всякакво тежко въоръжение, както и всички части на радикални формации като Хаят Тахрир ал Шам. За неприкосновеността на зоната ще гарантират координирани руски и турски патрули. Също

така до края на годината се очаква да бъдат отворени и основните пътища между Алепо, Хама и Латакия, включително ключовата магистрала М5, която пресича Сирия по дължина от Алепо до границата с Йордания.

До тук добре. Като чели изглежда, че и Русия и Турция постигат своите цели в краткосрочен план. За Турция на първо място бе гарантирано, че поне към момента територията ѝ няма да бъде залята от бежанска вълна при евентуална офанзива. В добавка към това, Анкара запазва доминантно влияние в Идлиб, както чрез своето военно присъствие, където разполага с 12 наблюдателни пункта, така и чрез 12-те бунтовнически организации, които повече или по-малко имат про-турско отношение.

Като трети позитив би могъл да бъде отчетен и фактът, че Ердоган спечели допълнително време, през което Турция да отдели радикалите от опозицията.

От своя страна Русия поне временно съумя да отложи провеждането на една изключително кървава и скъпо струваща кампания, която въпреки неминуемия си успех, би могла да коства много. Все пак в Идлиб живеят около 3,5 млн. души в рамките на около 6000 кв. км, а от ООН определиха ситуацията като „потенциално най-тежката хуманитарна катастрофа на 21 век“. Най-малкото, явно в Москва бе отчетен също така и натиска и множеството предупреждения от страна на САЩ и ЕС относно отговорността за една бежанска криза и евентуалната употреба на химическо оръжие.

ГОРДИЕВИЯТ ВЪЗЕЛ В ИДЛИБ

До този момент планът на Русия, Иран и правителството на Асад бе ясен. С оглед на опасността про-кюрдските Сирийски демократични сили да овладеят от Ислямска държава ключовите природни ресурси в Източна Сирия, Русия изведе на преден план идеята за установяване на зони за деескалация в западната и южната част на страната. По този начин конфликтът с бунтовниците бе замразен, за да могат да бъдат пренасочени необходимите ресурси за спиране на напредъка на

подкрепените от САЩ про-кюрдски сили. Веднъж след като до голяма част бе ликвидирано присъствието на ИД на изток, а отношенията с курдите изяснени, вниманието отново бе обърнато към зоните за деескалация, които по план трябваше уж да дадат път за политическо решение.

За такова в крайна сметка дори не бе направен опит. Една по една зоните около Дамаск, както и в провинциите Хомс, Дараа и Кунейтра бяха завзети от правителствените сили и техните съюзници посредством военни офанзиви. Като резултат, десетки хиляди бойци от бунтовнически и ислямистки формации заедно с техните семейства, бяха евакуирани и изселени на северозапад чрез поредица от споразумения за евакуация и прекратяване на огъня. В крайна сметка Идлиб се превърна в сборен пункт на почти всички опозиционни фракции и огромен брой бежанци.

Към момента е много трудно да определен точния брой на въоръжените бойци, които действат в този район. При всички положения те варират между 50 000 и 100 000 души, повечето с натрупан боен опит. От тях поне 10 000 са членове на близки до Ал Кайда групировки (фронтът Ал Нусра в рамките на Хаят Тахрир ал Шам), според представителя на ООН за Сирия Стафан Де Мистура. На фона на общия брой бойци те изглеждат малко, но в рамките на последните две години съумяха да заемат доминантна роля в Идлиб. Именно тези джихадисти представляват необходимият предлог за сирийското правителство, Иран и Русия да атакуват, тъй като ХТШ е считана от ООН за терористична организация. Без път за отстъпление очакванията са, че те ще окажат твърда и решителна съпротива.

Не бива да бъде подценявано и значението на конкурентния на ХТШ съюз, наречен Фронт за национално освобождение. Той бе създаден през тази година с покровителството и негласната подкрепа на Турция и в него участват както ислямистите от Ахрар ал Шам и Нур ал Дин ал Зенки, така и близките до Анкара групировки, част от Свободната сирийска армия.

Надеждата на Дамаск и Москва са, че Турция ще съумее да упражни своето влияние върху ръководството на ХТШ, за да може организацията да се разпусне, а членовете ѝ да се влеят в редиците на про-турските милиции от ФНО.

От доста време насам Турция поддържа прагматични отношения с ръководството на ХТШ и за момента изглежда, че това дава резултат. По-рано тази година хардлайнери от ХТШ се отцепиха от организацията и създадоха своя такава – Хурас ад Дин - за която има сигурни данни, че са част от Ал Кайда. Този акт показва, че очевидно сред редиците на ХТШ има разцепление и диалог по отношение на това дали да предадат идеите на Ал Кайда и да преминат в орбитата на влияние на Турция. Допълнителен натиск бе оказан и чрез ясният знак и послание, които Анкара изпрати наскоро, чрез обявяването на ХТШ за терористична организация.

Ако Турция успее да наложи влиянието си над групировките в Идлиб, това би било изключителен успех, който би ѝ позволил да си запази влиянието в региона по подобие на ситуацията в северната част на Сирия - чрез марионетни въоръжени милиции и ограничено военно присъствие.

Намери ли се веднъж решение за този проблем, справянето с второстепенни фракции като Джайш ал Изза, които са част от Свободната сирийска армия, но отказват да влязат във ФНО или Туркестанската ислямска партия, съставена от уйгурски джихадисти, ще бъде доста по-лесно. В противен случай ще трябва да се премине към „Вариант Б“

ВАРИАНТ Б

Вторият възможен вариант за разсичане на „гордиевият възел“ в Идлиб е военният. Той сам по себе си представя две възможности, ако Турция се провали в опитите си за намиране на мирно решение.

Първата е да бъде насочен концентриран и ограничен удар единствено срещу радикали като ХТШ и Хурас ад Дин. Проблемът е, че

разграничаването между „умерени“ и „неумерени“ винаги е било трудно за Русия, още по-малко пък за режима на Асад.

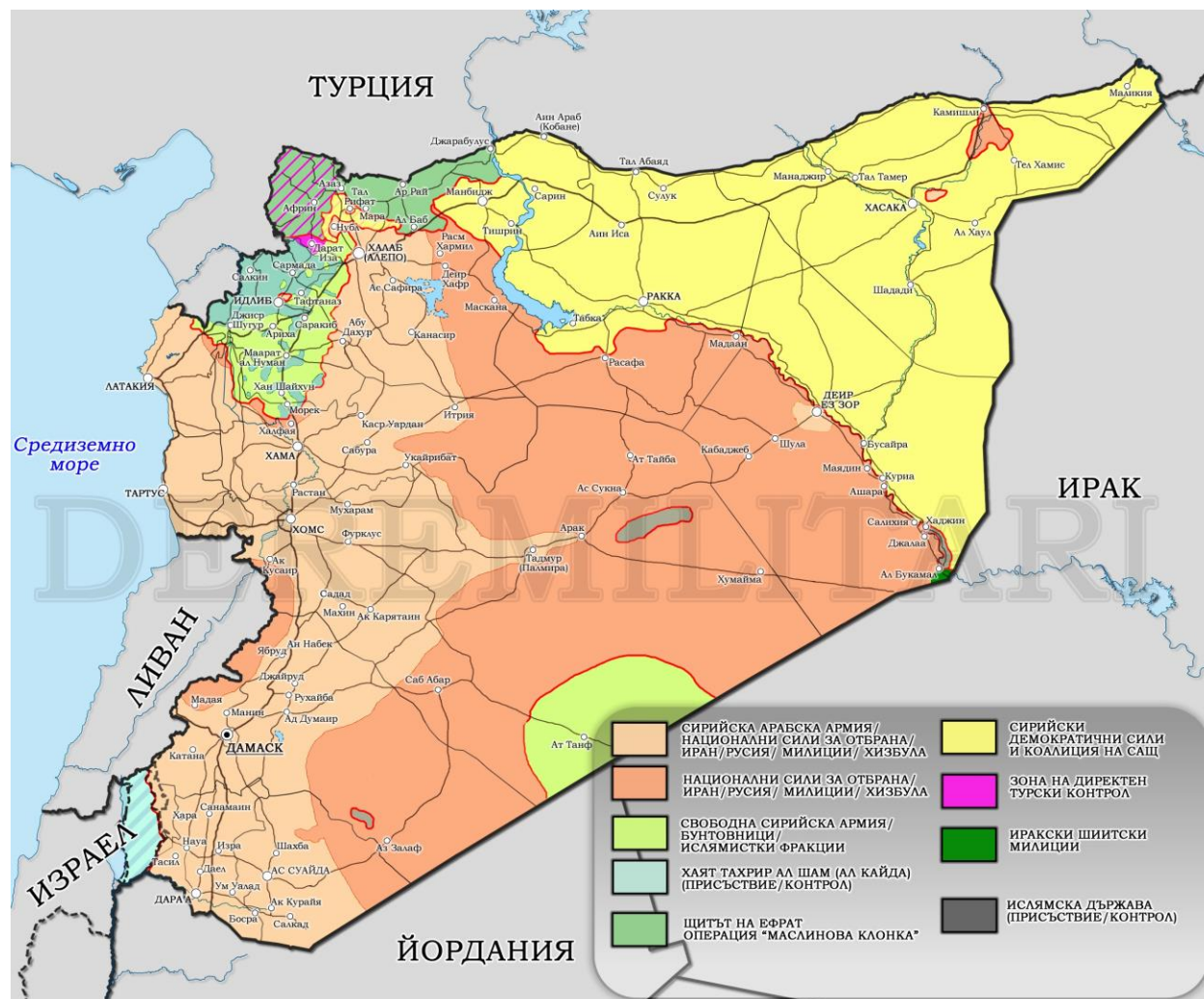
В този случай най-вероятно ще се премине към втората възможност, която представлява пълномащабна офанзива.

Нещо, което определено не е в интереса на Турция, защото би означавало загуба на влиянието ѝ и връщане на района под пълен правителствен контрол. Това обаче, би се случило на огромна политическа, военна и чисто човешка цена. И много вероятно би съсипало отношенията между Москва и Анкара, които се градят през последните две години.

Не само това. Неизбежният огромен брой на цивилните жертви и разрушаването на инфраструктура при всички положения ще създаде дългосрочни проблеми за режима на Асад, дълго след като бъде установен контрол на провинцията.

Както е добре известно, джихадисти и ислямисти могат умело да използват като инструмент за набиране на нови членове нещастieto на хората, породено от смъртта на близки. Избиването на хиляди терористи сега в никакъв случай няма да оправдае смъртта на не по-малък брой цивилни и при всички положения ще даде основа за едно ново поколение терористи, създадени в хаоса на една предстояща офанзива.

ВЕРОЯТНА Е НОВА ЕСКАЛАЦИЯ НА КОНФЛИКТА В СИРИЯ

Държавите с най-големи интереси в Сирия – Израел, Турция, Русия, Иран и САЩ – продължават да не намират общи политики помежду си, а действията им застрашават нова ескалация на конфликта в Сирия. Дълго планираната офанзива на сирийския режим в Идлиб срещу последната голяма крепост на бунтовниците очевидно ще бъде оставена на заден план засега, докато Русия и Турция се договорят за съдбата на провинцията. Междувременно новото споразумение между Анкара и Москва предизвика остри реакции както сред бунтовниците и сирийските националисти, така и от страна на Израел.

Споразумението, известно като Меморандум за стабилизация на ситуацията в Идлиб, призовава за отваряне на магистралите между важните търговски центрове Алепо, Латакия и Хама, като по този начин Анкара позволява на режима в Дамаск да поднови важни за икономическото му състояние търговските пътища, останали блокирани по време на военните действия. Заради преговорите въздушните удари са спрени и това веднага даде ефект – около 45 000 души са се върнали по домовете си в Северна Сирия по данни на ООН. Но договорките между Турция и Русия не само, че нямат гаранция за устойчивост – вече има няколко нарушения на предишни спогодби – но и споразумението му в този вид може да доведе до ескалация.

Документът, подписан на 17 септември в Сочи и препратен към САЩ и ООН, съдържа план от десет точки за избягване на военната офанзива в Идлиб. Досега съдържанието на текста на споразумението не беше известно, освен малкото информация излязла в медиите след срещата между Путин и Ердоган. Можете да прочетете целия текст на български тук.

Договорките не решават съдбата на Идлиб, както някои погрешно коментираха, а се отнасят към разпределението на влияние и сила в Северна Сирия. След като в продължение на седмици както Русия, така и Турция струпваха сили около Идлиб, от Сочи те обявиха, че ще бъде създадена демилитаризирана зона от 15 до 20 км. във вече съществуващата зона за деескалация, която Иран, Турция и Русия договориха преди година в Астана. Това беше единствената известна досега точка от споразумението. Документите показват още няколко съществени детайли, които ще се отразят както на конфликта като цяло, така и на разпределението на силите в Северна и Централна Сирия.

Така например, договорката между Ердоган и Путин включва разширяване на мащаба и правомощията на Съвместния иранско-турско-руски център за наблюдение, който беше създаден по време на преговорите в Астана. Това означава, че иранците все пак ще получат достъп до търговските пътища в Идлиб, които са от съществено

значение за местната икономика. Въпреки че Иран не прояви желание да участва в офанзивата на Асад в Идлиб, благодарение на това споразумение Техеран ще разшири влиянието си наготово. Именно заради това израелски официални лица, които наблюдават развитието на иранските бази в Сирия вече изразиха несъгласие с плана на Ердоган и Путин.

Както стана ясно, според документа ще бъде възстановено движението по важните магистрали М4 и М5. Те свързват Алепо с Латакия и Хама, а Турция и Русия се заемат да подсигурят свободното преминаване до края на тази година. Тези пътища не са активни от 2014, но станаха особено важни след като сирийското правителство, подкрепено от Русия и Иран, превзе Алепо през декември 2016. Пътните артерии ще подпомогнат значително търговията между Турция и правителствените зони, и по-конкретно силите на Асад.

Границите на т.нар. демилитаризирана зона в Идлиб не са уточнени. Къде ще преминават, кои зони ще включват и къде зоната ще е широка 15 или 20 км., ще стане ясно при „бъдещи разговори“, уточнява текстът на споразумението. Освен това, Турция и Русия се съгласяват да се „борят срещу тероризма“ в Сирия „във всяка негова форма и проявление“ и поемат ангажимента радикалните групи да бъдат „премахнати от демилитаризираната зона до 15 октомври“. Неясното определение дава поводи да се спекулира, тъй като Турция и Русия имат различни виждания за това коя група и терористична и коя не, и това различие е отразено в документа с липсата на пояснение за кои групи става въпрос.

Както за Русия, така и за Турция клонът на Ал Кайда в Сирия е проблем. Анкара вече месеци наред опитва да отстрани лидерството на групировката, която разполага с около десет хиляди бойци в Сирия и е основен опонент на подкрепените от турската армия бунтовнически групи. За Русия присъствието на Ал Кайда е аргумент в защита на офанзивата, която иска да извърши в Идлиб сирийския режим. Но както за Москва, така и за Дамаск, бунтовническите групи също са смятани за терористи, докато Турция е на обратното мнение.

Сключеното между Турция и Русия споразумение предизвиква множество реакции както в Сирия, така и в региона. Крайните фракции виждат в това предателство и окупационни намерения на Турция, и вече използват договорките в пропагандата си. Видни духовници от Ал Кайда и техния клон в Сирия издадоха изявления с призив да не се сътрудничи на турската армия, а напротив – да се атакува. Според последните данни, през последните седмици в Идлиб от Афганистан и централна Азия са пристигнали нови попълнения на Ал Кайда, които трябва да подсилят групировката срещу бунтовниците и турските сили.

Бунтовническите групи в Идлиб също не приемат единодушно сътрудничеството между Турция и Русия. За тях Москва е основна причина правителството на Асад да оцелее, а руските самолети извършват редовни въздушни удари по държани от опозицията градове и селища. Досега Турция имаше силни позиции сред опозицията, тъй като отстояваше бунтовническата кауза и не позволи вмешателство на Русия и Иран – другият заклет враг на опозиционните сили. Макар споразумението да възпира поне засега офанзива на Асад в Идлиб, то предизвиква трусове за Анкара, с които тепърва ще трябва да се справя.

Израел наблюдава изключително внимателно ставащото в съседна Сирия. След 17 септември израелското командване постави в бойна готовност силите си в граничните райони в Северен Израел, защото според израелците споразумението от Сочи дава възможност на Иран да разшири позициите си от Дамаск и Централна Сирия към крайбрежието и Северна Сирия. Именно, докато Ердоган и Путин преговаряха, Израел извърши въздушни удари в района на международното летище в Дамаск. Цел бяха товари на ирански самолети, които превозват военно оборудване и оръжия за Хизбулла в Ливан. Макар ударите да бяха сериозни и срещу съюзник, Москва запази мълчание. В сряда пък лидерът на Хизбулла, Хасан Насрала, заяви, че организацията му няма намерение да си тръгва от Сирия.

Заради опасенията, че Иран настъпва в Северна Сирия и крайбрежието, на 17 Израел бомбардира предполагаеми ирански

позиции в крайбрежните градове Тартус и Латакия. В хаоса на ударите, сирийските противовъздушни системи свалиха по погрешка руски разузнавателен самолет с 15 души екипаж. Докато Москва първоначално обвини Израел, че създава опасни ситуации, довели до инцидента, то израелското командване заяви, че виновни са сирийската армия и Иран. Тези събития вече се отразяват на терен в отдалечаването на позициите между Тел Авив и Москва.

Израел и Русия имат няколко споразумения за Сирия, сключени през последната година в контекста на нарастващото влияние на Иран. За израелците присъствието на иранците толкова близо до границата е недопустимо и затова израелската армия започна серия от операции срещу бази на Техеран. Само за последната година са извършени над 200 атаки, а за последния месец при удари са загинали 113 ирански войници.

За да смекчи напрежението и да се избегне директен сблъсък между Иран и Израел, Путин проведе няколко срещи с Бенямин Нетаняху. Бяха сключени няколко договора, включително за установяване на буферна зона в Голан, като руските сили поемат ангажимент да разположат свои сили в района за сметка на иранските части. Преди седмица руски конвой с военна техника и войници замина от град Дараа към Голан именно в изпълнение на ангажимента, но след инцидента със сваления руски самолет, сега част от тези сили се изтеглят като сигнал, че Москва може да остави на пауза договорките с Израел.

През последната година Русия показва, че иска да приключи със сирийската си мисия възможно по-скоро. За Москва най-важното беше да се стабилизира правителството на Асад и да получи участие в икономиката на Сирия. Тези цели са почти изцяло изпълнение, но предполагаемата офанзива на Асад в Идлиб и израелските въздушни удари срещу бази на Иран, правят ангажимента на Русия в Сирия далеч по-дългосрочен и труден. Путин трябва да лавира между съюзници, които враждуват помежду си, докато в същото време трябва да озапти Асад, за да не пострадат отношенията с Турция и дългосрочните цели на Русия.

За да стане още по-сложна ситуацията в Сирия, САЩ решиха да засилят позициите си в Източна Сирия, където заедно с кюрдско-арабските милиции от Сирийските демократични сили водят сражения с Ислямска държава. Вашингтон не взима директно отношение към Идлиб, а още по-малко към израелските удари в Сирия, но пък както показват документите, американските представители в ООН са получили копие от споразумението между Ердоган и Путин, което означава, че американската администрация най-малкото е запозната с дипломатическите маневри. Това, че американците подсилват в момента базите си в Източна Сирия и че Сирийските демократични сили обявиха своя администрация показва, че САЩ смятат да останат в Сирия и процесите в страната ще бъдат следени изкъсо.

Сирийските националисти сред поддръжниците на Асад не са доволни от споразумението между Турция и Русия. Лидери на част от милициите, които подпомагат сирийската армия смятат, че не трябва да се съобразят с договорките и да атакуват Идлиб. Официално режимът подкрепя споразумението, но офанзивата в Идлиб е чакана от дълго време и превземането на последната важна бунтовническа крепост е от голямо значение за пропагандата и стратегията на Асад да върне под свой контрол възможно по-голяма част от Сирия. Ако тенденциите останат същите както в момента, може да се очаква, че споразумението от Сочи може да не издържи и това ще отприщи ескалация и нови военни операции.

СБЛЪСЪКЪТ МЕЖДУ РУСКАТА ЦЪРКВА И ВСЕЛЕНСКАТА ПАТРИАРШИЯ МОЖЕ ДА ИМА ТЕЖКИ ПОСЛЕДИЦИ*

За никого не е тайна, че православие то е консервативна деноминация на християнството. Всъщност тя е толкова консервативна, че мнозина я обвиняват в застой някъде в миналото. През последния един месец, поне що се касае до Константинополската и Московската патриархии, това „някъде“ получи конкретна дата – годината 1685-та. През тази година Константинополският патриарх Дионисий VI предава на Московския патриарх Йоаким правото да администрира диоцеза на Киевската митрополия.

Защо се налага това? В хода на турболентните години, започнали с началото на Войната на Свещената лига (1683-1699г.), Османската империя е в криза, а патриарсите се сменят ежегодно, особено с оглед честите християнски бунтове в Румелия (например въстанията на Карпош и Чипровското въстание). Същевременно, Западна Украйна попада под властта на Османската империя (1682 г.), а опитите на полската католическа църква да наложи уния на местните православни, сериозно заплашват самите устои на православие то.

Фактически днешна Украйна е разделена на четири – северозападните ѝ предели са на територията на Полша, югозападът е османски, Киев и североизточните части са в пределите на Русия, а Крим и земите около Дон са във владение на Кримското ханство. Четирите държави постоянно се борят за върховенство над цялата територия. В опит да запази интересите на православие то, патриарх Дионисий отдава административното право за управление на православните епархии на Московската патриаршия, но си запазва духовната юрисдикция над Киевския диоцез, който е под опеката на Цариград откакто Киевският патриарх мести седалището си в Москва през 1461.

В Киев остава да действа митрополит, подчинен на Вселенската патриаршия. Той отговаря за православните на територията на Полша (тогава Жечпосполита). През 1700 г., Петър Велики унищожава Московската патриаршия и я заменя с административния държавен орган – Синодът, който се контролира от императора. С ликвидирането на патриаршията, Цариград няма как да се бои, че може да загуби своя духовен контрол над Украйна – фактически Вселенският патриарх остава единствената, висша инстанция за православните в Европа.

Русия и Патриаршията подхващат дълъг и плодотворен период на съвместно съжителство, който продължава до края на Първата световна война.

В рамките на СССР комунистите бързо осъзнават, че могат да използват своя автокефална църква като инструмент не само за манипулиране на масите, но и за предявяване на претенции за духовен контрол над земи, които в този момент са извън техните ръце, но в миналото са се намирали в пределите на Русия.

Така, още през 1917 г. е възстановена Московската патриаршия. Взаимоотношенията между Москва и Цариград между 1917 и 1991 г., заслужават цяла монография и е трудно да ги обобщим тук. Най-общо, Съветите се стремят да използват Руската православна църква (РПЦ) като инструмент за оказване на допълнителен натиск и влияние в страните от СИБ – най-вече България, Румъния и Югославия – и за ограничаване пределите на Вселенската патриаршия. Именно с тази цел, например, се промотира създаването на Патриаршия в България, която се намира под пълното влияние на Русия. Дотогава България е единствената православна държава, която се намира извън сферите на влияние както на Цариград, така и на Москва, тъй като църквата ни се счита за схизматича от 1872 г. насетне.

След разпадането на СССР, Вселенската патриаршия (ВП) вижда своя шанс да възстанови част от своите позиции в бившите съветски републики.

За целта се подкрепя проект за създаването на автокефална църква в Украйна, което се превръща в поредна точка на напрежение между двете църкви. Църковното противопоставяне води до създаването на две православни църкви в Украйна: „Западна“ Украинска православна църква с Киевска патриаршия, която се намира под юрисдикцията на Цариград (УПЦ – КП) и „Източна“ Украинска православна църква с Московска патриаршия (УПЦ-МП), която продължава да признава върховенството на Москва. УПЦ-КП създава свои диоцези по света, в това число и в Северна Америка, превръщайки се в контрапункт на руското православно влияние отвъд Океана.

Хората, които са следили църковните въпроси, си спомнят, че през 2016 г. на о. Крит се проведе общоправославен събор, организиран от патриарх Вартоломей Цариградски, чиято цел беше да се засили единството сред източно-православните църкви, включително и патриаршиите в Азия и Африка. Русия бламира събора, подкрепена и от Българската православна църква. От Москва обвиниха Цариград и техните близки патриаршии (най-вече гръцката), че действат като проводници на „Запада“ в лоното на Православието. Този спор бе тактично заметен под чергата от българските медии, а БПЦ предпочете да не шуми излишно около своята про-руска позиция.

Впоследствие под килима се замече и опита на Македония да извоюва своя автокефална църква под опеката на БПЦ. През пролетта, под острия натиск на Русия БПЦ отклони предложенията, идващи от Скопие. Макар в този случай да се вдигна повече шум, в България отново не се даде достатъчно гласност за начина, по който БПЦ обслужва интересите на Москва. Пак в този контекст трябва да поставим и напрежението около църковните имоти между БПЦ и Цариград, което на няколко пъти привличаше вниманието на медиите за разлика от другите аспекти на българската позиция в противопоставяне на православните църкви.

Още през пролетта на 2018 г., патриарх Вартоломей даде ясно да се разбере, че Цариград ще търси разрешаване на украинския църковен въпрос, поставяйки като условие създаването на автокефална украинска църква, която вече да е извън пряката юрисдикция както на Москва, така и на Вселенската патриаршия.

Това предизвика поредица от разменени реплики между представителите на двете църкви. На съвместна среща на 31 август, Вселенският патриарх отново заяви своето намерение да работи за създаване на автокефална украинска църква, на което руското духовенство отвърна със заплахи за бойкот. В крайна сметка, на 7 септември Вартоломей назначи двама архиереи от УПЦ-КП в САЩ – Данаил Памфилионски и Иларион Едмънтънски от Канада. С решение на ВП, двамата трябва да оглавят УПЦ-КП и да я подготвят за свикване на събор, който да избере патриарх и да провъзгласи автокефалния статут на УПЦ, изваждайки я окончателно от юрисдикцията на Русия. Седмица по-късно, след поредица остри критики, Московският патриарх Кирил заяви, че Московската патриаршия „скъсва дипломатическите си отношения“ с Цариград. Вартоломей няма да бъде споменаван при четенето на литургии, а руски духовници няма да участват в съвместни духовни колегии с представители на ВП.

Заплахата беше изтълкувана от мнозина като схизма, но подобни оценки са прибързани. Такова скъсване на взаимоотношенията не е безпрецедентно в историята на православия и многократно процесът е бил преобръщан в обратна посока с дипломатически усилия. Въпреки това, опасност от схизма реално съществува. Нито една от двете страни не е готова да отстъпи, като говорителят на РПЦ – митрополит Иларион дори заплаши, че в случай на създаване на автокефална украинска църква, онези миряни в Украйна, верни на Москва, могат да решат „да защитят вярата си с оръжие“ и да се стигне до кръвопролития. Подобна заплаха е пряка препратка към войната в Украйна от 2014-та, когато Москва въоръжи и подкрепи бунта на сепаратистите в Луганска и Донецка области, от които впоследствие се създадоха Луганската и Донецката народни републики. Русия се опита да привлече в диалога и папа Франциск през 2017 г., тъй като през

последното десетилетие Папството и Цариград се сближиха доста, което бе изтълкувано като заплаха за Москва. Към момента, Ватикана се стреми да не се меси открито в православните църковни спорове.

В самата Украйна тече процес на унификация между УПЦ-КП и УПЦ-МП. Голяма част от свещениците на „източната“ про-руска клика са силно разочаровани от начина, по който Русия взе участие в териториалното разкъсване на Украйна.

Докато за хардлайнерите в УПЦ-МП, които дори отказаха да станат за минута мълчание в памет на загиналите украински войници нещата са ясни, вече има мнозина свещеници, за които създаването на самостоятелна украинска църква е пътят за сплотяване на паството и отхвърляне на всякакво външно вмешателство в църковните дела. Проблемът с Украйна е свързан и с големия брой енории – общо 14 000 (колкото са и в цяла Русия). Това означава значителен брой свещенически постове и свързаните с тях приходи, за които е и сериозната борба между различните православни църкви. От украинска гледна точка, автокефалният статут и следването на собствена духовна политика е единственият смислен изход от ситуацията. Украйна правилно се надява, че със създаване на автокефална Украинска православна църква, страната окончателно ще се откъсне от опеката на Русия – процес, който продължава от 1991 г. насам.

За Русия отговорът е ясен – загубата на Украйна ще е тежък удар както за РПЦ като структури и възможности за влияние, така и за самата държава. Владимир Путин грижливо насърчава образа на възстановител на старото Евразийско пространство на Руската империя. Украйна е един от най-важните сегменти в него, редом с Беларус и самата Русия. Кремъл вече положи твърде много усилия и си спечели твърде много врагове в борбата да откъсне Украйна от зоната на разширяване на НАТО и ЕС. Противопоставянето на Цариград е само парче от цялостната външнополитическа мозайка на Русия.

От друга страна, гневната реторика на Руската православна църква – заплахите че „половината православие“ ще възприеме Вселенската патриаршия като схизматична и разколна – издават сериозното напрежение в руската позиция. Москва знае от своя болезнен опит, че нейното строго консервативно православно население реагира остро на измененията в православното статукво. Така например, след промяната на обредите в Московското царство, в страната се появява движението на Старообредниците, които и до днес са немалък процент от православните в Русия. Те имат също връзки с България, тъй като част от старообредниците бягат към българските земи, след като са подложени на гонение.

Една голяма схизма с Цариград може да предизвика сериозни сътресения вътре в руската православна общност. Не се знае и как един разкол ще повлияе на руската духовна сфера на влияние в Източна Европа. Много е вероятно православните църкви в Армения, Грузия, Гърция, Кипър и Румъния да подкрепят автоматично Вселенската патриаршия. В Сърбия и България нещата ще бъдат на кантар и дори Молдова и Беларус ще бъдат поставени пред сложен избор. Русия ще загуби сериозни позиции и в Македония – една църковна самостоятелност в Украйна ще създаде удобен прецедент за подобни домогвания на македонската църква.

Решаването на църковния въпрос в Украйна е от първостепенно значение за целия православен свят, ойкумене. България не бива и не може да остане извън този процес, а Българската православна църква не бива по добре познатата инерция да действа като лакей на Московската патриаршия, погазвайки както собствените си национални интереси, така и интересите на европейската общност, от която сме част. Разбира се, такива слова за БПЦ са празни. Както добре знаем, нашата църква и нейното висше духовенство са за съжаление внимателно генерирани под строгия взор на Москва. Затова в един от най-съдбоносните периоди за православието, България – най-старата автокефална национална църква в света – ще бъде безгласна буква.

**Текстът е публикуван в [Клин/Клин](#)*